

[Legal Act of Ukraine] (2015). <https://www.kmu.gov.ua/ua/npas/248907971>

[Legal Act of Ukraine] (2016). <http://www.kmu.gov.ua/control/uk/cardnpd?docid=249573705>

"Stratehiia nyzkovuhletsevoho rozvytku Ukrainy do 2050 roku, pidhotovlena za tekhnichnoi pidtrymky proektu Ahentstva SShA z mizhnarodnoho rozvytku «Munitsypalna enerhetychna reforma v Ukraini»" [Ukraine's low carbon development strategy till 2050, prepared with the technical support of the United States Agency for International Development project "Municipal Energy Reform in Ukraine"]. Ofitsiinyi sait Ministerstva ekolohii ta pryrodnykh resursiv Ukrainy. <https://menr.gov.ua/news/31815.html>

Shvets, O. H. "Ekoloho-ekonomichnyi mekhanizm rekultyvatsii tekhnohenko porushenykh zemel" [Ecological-economic mechanism of reclamation of technogenically disturbed lands]. http://irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_all/cgiirbis_64.exe

Statystychnyi shchorichnyk Ukrainy za 2015 rik [Statistical Yearbook of Ukraine for 2015]. Kyiv: Derzhavna sluzhba statystyky Ukrainy, 2016.

"Ukraine's Greenhouse Gas Inventory 1990-2015: Annual National Inventory Report for Submission under the United Nations Framework Convention on Climate Change and the Kyoto Protocol". Ministry of Ecology and Natural Resources of Ukraine. http://unfccc.int/national_reports/annex_i_ghg_inventories/national_inventories_submissions/items/10116.php

УДК 651

ЛІСОВА РЕНТА ЯК ОБ'ЄКТ ЕКОНОМІЧНОГО АНАЛІЗУ

©2018 ЛИСИЧКО А. М.

УДК 651

Лисичко А. М. Лісова рента як об'єкт економічного аналізу

Метою статті є дослідження поняття лісової ренти як об'єкта економічного аналізу. Досліджено сутність поняття «лісова рента». Визначено, що лісова рента є особливим об'єктом управління лісогосподарським комплексом України в цілому та лісогосподарськими підприємствами зокрема. Рента за спеціальне використання лісових ресурсів є об'єктом зацікавленості з боку як держави, так і корпоративного сектора, адже від її вартості залежить вартість деревини для промисловості та домашніх господарств. Досліджено праці вчених щодо класифікації ренти. Встановлено, що особливим видом природної ренти виступає рента за спеціалізоване використання лісових ресурсів. Визначено структуру складових системи рентних відносин у лісовому секторі відповідно до положень Податкового кодексу України

Ключові слова: рента, природна рента, лісова рента, лісові ресурси, рентні відносини, лісовикористання.

Рис.: 1. **Табл.:** 5. **Бібл.:** 23.

Лисичко Андріяна Михайлівна – здобувач, кафедра обліку та аудиту, Житомирський державний технологічний університет (вул. Чуднівська, 103, Житомир, 10005, Україна)

УДК 651

UDC 651

Лисичко А. М. Лесная рента как объект экономического анализа

Целью статьи является исследование понятия лесной ренты как объекта экономического анализа. Исследована сущность понятия «лесная рента». Определено, что лесная рента является объектом управления лесохозяйственным комплексом Украины в целом и лесохозяйственными предприятиями в частности. Рента за специальное использование лесных ресурсов является объектом заинтересованности со стороны как государства, так и корпоративного сектора, ведь от ее стоимости зависит стоимость древесины для промышленности и домашних хозяйств. Исследованы труды ученых по классификации ренты. Установлено, что особым видом природной ренты выступает рента за специализированное использование лесных ресурсов. Определена структура составляющих системы рентных отношений в лесном секторе в соответствии с положениями Налогового кодекса Украины.

Ключевые слова: рента, природная рента, лесная рента, лесные ресурсы, рентные отношения, лесопользование.

Рис.: 1. **Табл.:** 5. **Библ.:** 23.

Лисичко Андріяна Михайлівна – соискатель, кафедра учета и аудита, Житомирский государственный технологический университет (ул. Чудновская, 103, Житомир, 10005, Украина)

Lisichko A. M. Forest Rent as an Object of Economic Analysis

The article is aimed at researching the concept of forest rent as an object of economic analysis. The essence of the concept of «forest rent» has been researched. It has been defined that the forest rent is the object of management of the forest complex of Ukraine as a whole and forest enterprises in particular. Rent for special use of forest resources is the object of interest on the part of both the State and the corporate sector, because its value depends on the cost of timber for industry and households. Works of scholars on classification of rents were studied. It has been determined that the rent for specialized use of forest resources is a special kind of natural rent. The structure of constituents in the system of rent relations in the forest sector has been defined in accordance with provisions of the tax code of Ukraine.

Keywords: rent, natural rent, forest rent, forest resources, rent relations, forest management.

Fig.: 1. **Tbl.:** 5. **Bibl.:** 23.

Lisichko Andriyana M. – Applicant, Department of Accounting and Auditing, Zhytomyr State Technological University (103 Chudnivska Str., Zhytomyr, 10005, Ukraine)

Лісова рента є особливим об'єктом управління лісогосподарським комплексом України в цілому та лісогосподарськими підприємствами зокрема. Рента за спеціальне використання лісових ресурсів є об'єктом зацікавленості як з боку держави, так і з боку корпоративного сектора, адже від її вартості залежить вартість деревини для промисловості та домашніх господарств. Щодо зацікавленості

держави в лісовій ренті, то варто зазначити, що сплата рентних платежів за спеціалізоване використання лісових ресурсів має вагомe значення у формуванні державного та місцевих бюджетів. Так, на сайті Житомирського обласного управління лісового та мисливського господарства розміщено таку інформацію щодо до сплати до бюджету рентної плати та інших податків: «Майже 300 мільйонів гривень податків,

зборів та внесків сплатили підвідомчі підприємства Житомирського обласного управління лісового та мисливського господарства до бюджетів різних рівнів за січень – червень цього року. До зведеного бюджету надійшло більше 226 мільйонів гривень – це на 21% більше, ніж у минулому році, Державний бюджет з цієї суми отримав трохи більше 137 мільйонів гривень. Значну частку в податках складає рентна плата за спеціальне використання лісових ресурсів – це 61 мільйон гривень, – роз'яснює начальник обласного управління лісового та мисливського господарства Андрій Курінський. – 40 мільйонів гривень з цієї суми отримали місцеві бюджети» [11].

Питання ренти вивчено в працях вчених – фундаторів економічної науки: Дж. Андерсона, М. Блауга, І. Г. Буша, Д. А. Ворчестера, Р. Кантільона, Дж. Б. Кларка, В. Лаунхарда, Т. Мальтуса, А. Маршалла, К. Маркса, Дж. С. Мілля, В. Петті, Д. Рікардо, А. Сміта, Г. Таллока, Я. Такати, Й. Г. фон Тюнена, Х. Д. Хендерсона, Й. Шумпетера. Окремі аспекти досліджено в працях сучасних учених-економістів: Б. С. Малишева, Т. В. Гуровської, Ю. В. Яковець, Г. П. Пасемко, М. Ю. Абрамчук, Ю. В. Разовського, Я. Лазаренко, О. А. Голуб, І. Я. Антоненко, Н. С. Дворяшиної, О. І. Фурдичко, Я. В. Коваль, Т. І. Вовчук, О. В. Шавурської, І. М. Лицур та інших. Щодо економічного аналізу ренти, то дане питання висвітлювалося лише в докторській дисертації Т. С. Осадчої «Бухгалтерський облік та аналіз ренти: теорія і методологія». Для розвитку методики економічного аналізу рентних відносин у лісовому господарстві необхідно визначитися із напрямками застосування аналітичних процедур, які, своєю чергою, представлені в дисертаційних дослідженнях: Д. О. Грицишена, І. Д. Лазаришиної, Є. В. Мниха, Ю. Ю. Мороз, О. В. Олійник, Г. В. Савицької, В. К. Савчука, М. Г. Чумаченка та інших.

Метою статті є дослідження поняття лісової ренти як об'єкта економічного аналізу.

Досить чітко проблеми лісокористування визначила С. Д. Пунцукова, зазначаючи, що «сфера діяльності в лісовій галузі включає в себе не тільки заготівлю деревини, збір лікарських рослин, грибів, ягід, горіхів, виробництво паливних брикетів та ін., але також і отримання доходу в області еко-системних послуг, що надаються лісовою екосистемою, наприклад використання лісів в рекреаційних цілях та ін. Збалансований розвиток лісових виробництв з урахуванням регіональних особливостей лісів і лісового сектора сприяє створенню різноманітних джерел лісового доходу від використання різних лісосировинних і екологічних ресурсів і послуг, які надає лісова екосистема. Крім того, використовуючи асиміляційну здатність лісової екосистеми, яка виявляється, у тому числі як лісовідновлювальний потенціал лісового середовища, можна ефективно вирішувати завдання збереження лісів для нинішніх і майбутніх поколінь» [18, с. 437].

Ренту як об'єкт бухгалтерського обліку та економічного аналізу в контексті категорій економічної теорії розглядала вітчизняна дослідниця Т. С. Осадча. У даному контексті дослідниця вказує, що «рента – одна з найрозповсюдженіших економічних категорій, яку досліджували протягом всієї історії розвитку економічної науки, але єдиного тлумачення вона так і не отримала. Дослідники постійно розширювали сферу застосування теорії ренти, зокрема, перелік факторів (ресурсів), які породжували ренту, а також сфери економічної діяльності, які вивчалися крізь призму теорії ренти. Це призвело до виникнення величезного переліку видів та форм ренти – земельної (диференційна I, диференційна II, абсолютна), гірничої, вугільної, водної, лісової, рибної, промислової, транспортної, будівельної (міської), рекреаційно-туристичної, аеротранспортної, екологічної, антиекологічної, ренти праці, фінансової, монополістичної, торговельної, спекулятивної, виробничої, майнової, дарованої (дарча), експортно-імпоротної, історико-культурної, гонорарної, квазіренти, світової квазіренти, світової антиренти, політичної ренти тощо [14, с. 46].

Розглядаючи ренту з позиції економічної теорії, варто зазначити, що дана економічна категорія характерна для економічної думки різних історичних періодів та економічних шкіл:

- ★ класик економічної теорії Д. Рікардо зазначав: «якщо додатковий продукт, який створює земля у формі ренти, є перевагою, то бажано, щоб з кожним роком знову створені машини були менш продуктивними, ніж старі. Адже це, поза сумнівом, збільшило б мінову вартість товарів, які виготовлені не тільки за допомогою цих машин, але й інших машин у країні, і всім власникам більш продуктивних машин платилася б рента» [20, с. 71]. Рікардо Д. вивчав економічну систему з позиції права приватної власності, а, отже, відповідні ресурси, зокрема земля, належала відповідному землевласнику, який її використовував, що не зовсім можна адаптувати до сьогодення України при дослідженні природної ренти загалом та лісової зокрема;
- ★ британський політичний діяч та економіст Дж. Мілля щодо ренти писав таке: «Рента є наслідком монополії; це природна монополія; її можна регулювати, на неї можна дивитися, як на опору суспільного ладу, але її існування неможливо попередити. Землевласники можуть вимагати ренти за свої землі, тому що земля є товаром, який потрібен багатьом людям, але який ніхто не може отримати в іншого, окрім землевласника. Якби земля належала одній особі, він міг би встановити ренту на свій розсуд» [12, с. 39]. Позиція вченого характеризує ситуацію, в якій сьогодні

знаходиться Україна, а саме: державна монополія на природні ресурси;

- ✦ англійський статистик та економіст В. Петті розглядав як природну, так і грошову ренту, під якою розумів відсоток, зокрема вчений зазначав: «перш ніж розповідати про ренту, ми повинні пояснити таємну природу як грошової ренти, яку називають процентом, так і ренти із земель і будинків (домову ренту)» [15, с. 33];
- ✦ неокласик, представник британської політичної та економічної думки кінця XIX та початку XX століть А. Маршалл свого часу писав про ренту таке: «інакше кажучи, будь-яка машина може давати дохід, який має характер ренти, що інколи називається «рентою», хоча, загалом, вважається більш правильно називати його «квазірентою» [13, с. 135];
- ✦ американець П. Самуельсон, який у 1970 р. здобув Нобелівську премію, у своїх наукових працях вказував: «рента економічна (або чиста економічна рента). У XIX столітті під цим поняттям англійські економісти розуміли дохід, який виникає від використання землі. Загальна пропозиція землі є (при незначних уточненнях) фіксована, і віддача від землі, яка виплачується землевласнику, є рентою. На сьогодні це поняття розповсюджується також на дохід, який виплачується по будь-якому фактору, пропозиція якого фіксована, тобто по будь-якому виробничому ресурсу з досконало нееластичною, або вертикальною, кривою пропозиції» [12, с. 10]. Таким чином, учений пов'язував ренту із факторами виробництва, з чим цілком можна погодитися.

Вивчення думок класиків світової економічної дає можливість пізнати економічну природу ренти та визначити її значення в розвитку економічних процесів. Вступати в дискусію із ученими минулого недоцільно і не має сенсу з позиції часових та географічних меж. Щодо сучасників, то досить цікавими видаються такі позиції: «одним із найбільш вражаючих фактів є те, що дохід всієї праці, з одного боку, і дохід всього капіталу, з іншого, абсолютно схожі, таким чином, на земельну ренту. Вони є двома видами ренти... Принцип ренти може бути застосований, як ми бачили, до всіх штучних капітальних благ і навіть до продуктів праці» [12, с. 56–57]; «додаткові бариші, які виробник або неогоціант отримує завдяки своїм вищим комерційним талантам або завдяки кращій організації свого підприємства, за своєю природою абсолютно аналогічні ренті» [6, с. 8].

Зауважимо, що особливо важливою категорією є природна рента, яка визначає ефективність господарської діяльності окремих підприємств та галузей національної економіки не лише з економічної точ-

ки зору, але й з екологічної та соціальної. Зважаючи на те, що всі природні ресурси в Україні є власністю держави, рентна плата є особливим фіскальним інструментом, який може як стимулювати, так і знизити інтерес до використання природних ресурсів. Зарубіжні дослідники Волконський В. А., Кузовкін А. І., Мудрецов А. Ф. з даного приводу зазначають: «Розробка теорії ренти і введення її поняття в законодавство мають не тільки фіскальне значення. Вилучення державою ренти не менш важливе і як інструмент вирівнювання міжгалузевих співвідношень рентабельності, подолання, або хоча б пом'якшення, того величезного розриву, який утворився між багатими паливно-сировинними галузями, з одного боку, і низькорентабельними, бідними галузями обробної промисловості та сільського господарства, з іншого боку» [3, с. 54]. У даному випадку погоджуємося із вченими та вважаємо, що рента є особливим об'єктом управління підприємствами галузей національної економіки, які використовують природні ресурси, що знаходяться в державній власності.

Рента виступає об'єктом бухгалтерського обліку та економічного аналізу, на чому наголошує Т. С. Осадча: «ренту слід розглядати як універсальну категорію, яка здатна виразити особливості та специфіку використання різних факторів виробництва, у тому числі, пов'язану із умовами їх залучення при здійсненні діяльності в умовах недосконалої конкуренції. З огляду на вищевикладене, дослідження спрямовано на розробку концептуального підходу до бухгалтерського обліку ренти як наддоходу підприємства, який побудовано на доведенні визнання ренти об'єктом управління, що потребує адекватного запита користувачів інформаційного забезпечення з боку облікової системи на основі системного розвитку теоретико-методологічних та організаційно-практичних положень бухгалтерського обліку та аналізу ренти» [14, с. 53–54]. З автором погоджуємося щодо особливості та місця ренти в системі бухгалтерського обліку, проте вважаємо, що рента не є наддоходом підприємства, особливо природна рента. Адже рента беззаперечно пов'язана із правом власності, а природні ресурси знаходяться у власності держави. Відповідно рентні платежі належать державі, а тому є фіскальним інструментом.

Коли мова йде про природні ресурси, рента визначає їх вартість, яка сплачується державі. Так, наприклад, рента за спеціальне використання лісових ресурсів є складовою собівартості лісу, що реалізується для промисловості або домашнім господарствам. Фурдичко О. І. пише: «оцінка лісових ресурсів має базуватись на визначенні величини земельної ренти в лісовому господарстві. Запропоновані ... підходи до її формування можуть стати теоретичними передумовами реформування рентних відносин в галузі природокористування» [21]. Такий підхід є недостат-

ньо обґрунтованим, адже лісові ресурси також мають вартість і повинні оцінюватися окремо від земельних ресурсів. Вважаємо, що саме економічний ефект, а це ніщо інше, як лісова рента, найбільш повно характеризує цінність лісових ресурсів для суспільства.

Напрямом дослідження, що дозволить з'ясувати властивості ренти як об'єкта управління та економічного аналізу лісгосподарської діяльності, є обґрунтування її класифікації. Крім того, класифікація дозволить визначити місце лісової ренти в складі різновидностей економічної ренти, зокрема природної.

Класифікацію природної ренти розроблено Кузиком Б. Н. Так, автор виділяє такі види природної ренти, зокрема гірничої: «1) гірнича рента, яка відображає різницю у витратах на видобуток і виникає на стадії видобутку; 2) рента місця розташування – відображає різницю у витратах на транспортування, для одних і тих самих родовищ величина її змінюється залежно від локалізації місця споживання; 3) рента якості, що виражає економічні переваги, які забезпечуються за рахунок використання ресурсів з різними фізико-хімічними властивостями» [17, с. 22].

Абрамчук М. Ю. [1] пропонує класифікувати ренту за чотирма напрямками, характеристика яких представлена в *табл. 1*.

Яковець Ю. В. [23, с. 17], досліджуючи проблеми ренти, вказує на існування таких видів:

- ✦ природна (включає в себе земельну, гірничу та лісову ренту);
- ✦ екологічна (рента й антирента);
- ✦ туристична;

- ✦ транспортна;
- ✦ фінансова квазірента;
- ✦ енергорента.

Крім того, дослідниця виділяє світову ренту в контексті розвитку транснаціональних корпорації та групує її за рівнями диверсифікації, характеристику яких представлено в *табл. 2*.

Зазначений вид ренти I роду є специфічним видом економічних відносин, які характерні суто для транснаціональних корпорацій, розглядати їх у контексті діяльності вітчизняних лісгосподарських підприємств недоцільно.

Зарубіжний вчений Ю. В. Разовський [19], вивчаючи проблеми управління рентою, виділяє два типи, а саме: економічну та природну. У подальшому в розрізі зазначених типів він виділяє класи, види та різновиди. До класів природної ренти відносить такі: земельна, гірнича, водна, лісова, промислова, аеро-транспортна, екологічна. Своєю чергою, серед класів економічної ренти визначає: монопольну, фінансову, майнову, дарувальну, спекулятивну, експортно-імпортну, інтелектуальну, історико-культурну.

Розглянемо детальніше класифікацію природної ренти, запропоновану Ю. В. Разовським, у розрізі видів та різновидів, зокрема:

- ✦ *земельна*: сільськогосподарська (абсолютна, диференційна); транспортна (транспортна абсолютна); територіальна (абсолютна, диференційна);
- ✦ *гірнича*: гірнича (абсолютна, диференційна);
- ✦ *водна*: гідроенергетична (абсолютна); гідро-транспортна (абсолютна), водоспоживна (абсолютна та диференційна);

Таблиця 1

Характеристика видів ренти за Абрамчук М. Ю. [1]

Вид ренти	Характеристика
Диференційна природна рента II роду	Надприбуток, що виникає в результаті ефективнішого використання природного ресурсу, джерелом формування якого є обмеженість і різноякісність природних ресурсів
Екологічна рента	Виникає у вигляді наддоходу в результаті привласнення певного еколого-економічного ефекту від експлуатації різноякісних екологічних властивостей, умов, ресурсів тощо природного середовища як натурального середовища здійснення виробничого процесу. Джерелом формування є обмеженість і різноякісність екологічних властивостей і характеристик природного середовища, екологічних благ та екологічних умов
Технологічна квазірента	Надприбуток, що виникає в результаті освоєння високоефективних винаходів і технологій, базисних або поліпшуючих інновацій тощо. Джерелом формування є рідкісний природний дар конкретної людини, його інтелект і знання
Біорента	Надприбуток, який утворюється в результаті використання в господарській діяльності біоінновацій (продуктів, технологій) з певними технологічними властивостями, характеристиками і якістю. Джерелом їх формування є обмеженість і різноякісність біологічних властивостей, параметрів і характеристик ресурсу
Фінансова рента	Упорядкований, регулярний потік платежів, джерелом формування якого є фінансові ресурси

Характеристика видів диверсифікації світової ренти за Яковець Ю. В. [23, с. 17]

Вид ренти	Характеристика
Диференційна рента I роду	Відображає додатковий дохід, одержуваний агентами світового ринку, які володіють кращими або більш сприятливо розташованими по відношенню до світового ринку запасами природних ресурсів. При цьому зберігається тенденція тяжіння цін до витрат експортерів з відносно гіршими умовами
Диференційна рента II роду	Виникає в постачальників природної сировини на світовий ринок, які застосували більш ефективні технології, які забезпечили додаткові доходи порівняно з використанням переважної більшості технологій
Диференційна рента III роду	Формується на основі міжгалузевої конкуренції в галузях, де продукція має в середньому нижчі витрати порівняно з витратами, що визначають рівень цін по даній групі взаємозамінних товарів (наприклад, природний газ порівняно з нафтопаливом й енергетичним вугіллям)

- ✦ *лісова*: лісова (абсолютна та диференційна);
- ✦ *промислова*: промислова (абсолютна);
- ✦ *аеротранспортна*: аеротранспортна (абсолютна);
- ✦ *екологічна*: екологічна (диференційна).

Вітчизняна дослідниця проблем бухгалтерського обліку та економічного аналізу ренти Т. С. Осадча [14] пропонує власну класифікацію природної ренти за ознаками, представленими в *табл. 3*.

Авторка пропонує дану класифікація для цілей бухгалтерського обліку та економічного аналізу, але надана класифікація може бути використана не повною мірою для державних підприємств, які користуються природними ресурсами, тобто формують природну ренту. Тому використання запропонованої класифікації можливе при повній трансформації права власності на природні ресурси.

Особливим видом природної ренти виступає рента за спеціалізоване використання лісових ресурсів. Даний вид ренти виникає в результаті лісгосподарської діяльності, під якою О. А. Голуб та І. Я. Антоненко [5, с. 11] розуміють «діяльність зі створення й формування лісів з упорядкованою породною та віковою структурою, яка максимально забезпечує виконання лісами господарсько-економічної та соціально-екологічної функцій за умови збереження біорізноманіття та сталості». У сталому розвитку закладено ідею «максимального використання потенційних економічних можливостей і збалансованості суспільного розвитку з можливостями природи за рахунок людських, природних і геополітичних ресурсів, активізації ролі людини в суспільстві» [7, с. 218].

Своєю чергою, лісову ренту О. В. Врублевська визначає як «частину доданої у процесі природо-користування вартості, на яку претендує власник лісу, властивості якого залучаються разом з іншими факторами виробництва. Лісова рента існує у формі диференційної ренти I-го роду (за якістю й місцем розташування) та диференційної ренти II-го роду, що відображає ефективність додаткових витрат на

відтворення, охорону та експлуатацію лісових ресурсів» [4].

Досліджуючи особливості лісгосподарської діяльності з позиції економіки та права, Лазаренко Я. наголошує на економіко-правовому казусі, зазначаючи таке: «виникає економіко-правовий казус, що ліс як угіддя офіційно не визнається носієм вартості, навіть не має номінальної вартості. Після вирубки (знищення або порушення лісового угіддя) заготовлена деревина набуває вартості, стає товаром. Наслідком такої «державної економічної політики» є бажання всіх суб'єктів вирубувати ліси, надаючи йому «товарного вигляду», а не займатись їх охороною та відтворенням» [9].

У науковій літературі не сформовано єдиного підходу до розрахунку рентної плати. Зауважимо, що вчені визначають до нарахування ренти підходи, відмінні від визначених у Податковому кодексі (*табл. 4*).

Відповідно до статті 77 Лісового Кодексу «спеціальне використання лісових ресурсів, крім розміщення пасік, є платним. Рентна плата за спеціальне використання лісових ресурсів встановлюється Податковим кодексом України». Своєю чергою, Податковим кодексом України передбачено, що рентна плата складається з:

- рентної плати за користування надрами для видобування корисних копалин;
- рентної плати за користування надрами в цілях, не пов'язаних з видобуванням корисних копалин;
- рентної плати за користування радіочастотним ресурсом України;
- рентної плати за спеціальне використання води;
- рентної плати за спеціальне використання лісових ресурсів;
- рентної плати за транспортування нафти і нафтопродуктів магістральними нафтопроводами та нафтопродуктопроводами, транзитне транспортування трубопроводами аміаку територією України [16].

Характеристика природної ренти за Т. С. Осадчою [14]

Підвид	Різновид	Характеристика
1	2	3
Земельна рента		
За способом отримання	Від використання у виробництві	Рента від експлуатації земельної ділянки для виробничих потреб
	Від передачі в оренду	Рента від передачі земельної ділянки в оренду
За галуззю утворення	У сільському господарстві	Рента від експлуатації земель сільськогосподарського призначення
	У промисловості	Рента від земель, які є базисом для розміщення промислових об'єктів
	При рекреації	Рента від земельних ресурсів під об'єктами рекреацій
За умовами отримання	Абсолютна	Рента, що отримується при використанні земельної ділянки завдяки її природним властивостям
	Диференційна I	Рента, що виникає в результаті експлуатації земельних ресурсів з кращими природними властивостями й характеристиками. Поділяється на ренти за: 1) родючістю, яку отримують з більш родючих земель; 2) місцем розташування земельної ділянки, що отримують із земель, стратегічно вигідно розміщених щодо матеріалів, праці та споживачів
	Диференційна II	Рента, що виникає в результаті послідовних вкладень капіталу та праці в земельну ділянку
	Монопольна	Рента, що утворюється внаслідок перевищення ціни товару над його вартістю, коли даний товар вироблений за сприятливих умов
Гірнична рента		
За способом отримання	Від використання у виробництві	Рента від експлуатації родовища корисних копалин для виробничих потреб
	Від передачі в оренду	Рента від передачі родовища корисних копалин в оренду
За умовами отримання	Абсолютна рента	Рента, що отримується при використанні родовища корисних копалин завдяки його природним властивостям
	Диференційна I	Рента, що утворюється в результаті різної природної продуктивності праці при розвідці, освоєнні й розробці родовищ, обумовлена впливом геолого-економічних, гірничотехнічних, географо-економічних, інфраструктурних характеристик. Місце розташування об'єктів надрокористування має істотне значення для утворення диференційної ренти I роду
	Диференційна II	Рента, що виникає в результаті послідовних вкладень капіталу в експлуатацію родовища корисних копалин і спричиняє зростання витрат на виробництво одиниці продукції, а також ціни на ринку
Водна рента		
За способом отримання	Від використання у виробництві	Рента від експлуатації водного об'єкта для виробничих потреб
	Від передачі в оренду	Рента від передачі водного об'єкта в оренду
За галуззю утворення	У сільському господарстві	Рента, що формується при зрошуваному землеробстві
	У промисловості	Рента, що формується у водоемних галузях, особливо гідроенергетиці, що використовує водні ресурси як носії потенційної енергії; об'єкти теплоенергетики, що використовують руслові водосховища як оборотні системи водозабезпечення
	У водному транспорті	Рента, що формується при експлуатації водних об'єктів як найвигідніших шляхів для внутрішніх вантажоперевезень
	При рекреації	Рента, що формується при використанні оздоровчих, естетичних і бальнеологічних властивостей водних об'єктів

1	2	3
За умовами отримання	Абсолютна	Рента, що отримується при використанні водного ресурсу завдяки його природним властивостям
	Диференційна I	Рента, що виникає в результаті експлуатації водних об'єктів з кращими природними властивостями й характеристиками, що виражається у більш низькому рівні витрат при виробництві кінцевого продукту і, отже, вищому показнику підприємницького прибутку
	Диференційна II	Рента, що виникає в результаті послідовних вкладень капіталу в експлуатацію водного об'єкта й спричиняє зростання витрати на виробництво одиниці продукції, а також ціни на ринку, що приведе до збільшення господарської цінності всіх водних об'єктів, які використовуються; формується при використанні високотехнологічних нововведень, які є наслідком інновацій, що впроваджуються водокористувачем
Лісова рента		
За способом отримання	Від використання у виробництві	Рента від експлуатації лісових ресурсів для виробничих потреб
	Від передачі в оренду	Рента від передачі лісових ресурсів в оренду
За умовами отримання	Абсолютна рента	Рента, що отримується при використанні лісових ресурсів завдяки їх природним властивостям
	Диференційна I	Рента, що виникає в результаті експлуатації лісових ресурсів із кращими природними властивостями й характеристиками, що виражається у більш низькому рівні витрат при виробництві кінцевого продукту і, отже, вищому показнику підприємницького прибутку
	Диференційна II	Рента, що виникає в результаті послідовних вкладень капіталу в експлуатацію лісових ресурсів і спричиняє зростання витрат на виробництво одиниці продукції, а також ціни на ринку, що приведе до збільшення господарської цінності всіх лісових ресурсів, які використовуються; формується при використанні високотехнологічних нововведень, які є наслідком інновацій, що впроваджуються лісокористувачем

Таблиця 4

Підходи до розрахунку рентної плати за використання лісових ресурсів у науковій літературі

Автор/Джерело	Підхід
Коваль Я. В. [8]	$P_n = \Pi_n - B_p$ де P_n – лісова рента, грн; Π_n – вартість продукції лісівництва, визначена на основі гранично допустимих витрат на приріст її виробництва, грн; B_p – індивідуальні зведені витрати на відновлення й експлуатацію лісу, грн; $LP = DPI + DPII$, де DPI – диференційна рента I; $DPII$ – диференційна рента II
Вовчук Т. І. [2]	Лісова рента визначається як різниця між вартістю кінцевої продукції лісовирощування та індивідуальними витратами на її виробництво з урахуванням середньої норми прибутку на вкладений капітал
Шавурська О. В. [22]	Лісова рента розраховується як різниця між вартістю кінцевої продукції лісового господарства та загальними витратами на їх створення, експлуатацію та відновлення
Лицур І. М. [10]	Різниця між замикаючими та індивідуальними витратами. Замикаючі витрати – певна межа витрат на отримання додаткової продукції, вище якої експлуатація лісових ресурсів є недоцільною з економічного погляду; вони є основою ціноутворення на продукцію лісівництва

Податковим кодексом України передбачено механізм формування та сплати рентної плати за спеціальне використання лісових ресурсів. Зокрема визначено склад суб'єктів, сукупність об'єктів, ставки, та особливості їх застосування при різних видах лісів. Модель формування та сплати ренти за спеціальне використання лісових ресурсів згідно з положеннями Податкового кодексу України представлено на *рис. 1*.

Щодо встановлення ставок зауважимо, що законодавством передбачено їх градацію за поясами та розрядами, що представлено в *табл. 5*. «Розряди встановлюються для кожного кварталу (урочища) виходячи з відстані між центром кварталу і найближчим нижнім складом лісозаготівельника, до якого деревина вивозиться безпосередньо з лісосіки, або пунктом відвантаження деревини залізницею. Відстань (пряма) від центру кварталу (урочища) до нижнього складу або пункту відвантаження деревини залізницею визначається за картографічними матеріалами і коригується залеж-

но від геоморфологічних умов місцевості за такими коефіцієнтами: у лісах з рівнинним рельєфом – 1,1; у лісах з горбистим рельєфом або у лісах, понад 30 відсотків площі яких зайнято болотами, – 1,25; у лісах з гірським рельєфом – 1,5. Пунктом відвантаження деревини залізницею вважається пункт (залізнична станція, роз'їзд), у якому дозволено здійснення такої операції, незалежно від наявності на ньому відповідних складів. Зміна розподілу лісів за розрядами здійснюється у разі: закриття діючих або відкриття нових пунктів (залізничних станцій чи роз'їздів) відвантаження деревини; виявлення порушення встановленого порядку розподілу лісів за розрядами» [16].

ВИСНОВКИ

Таким чином, нами визначено властивості рентної плати за спеціалізоване використання лісових ресурсів як об'єкта управління лісгосподарською діяльністю з позиції її видів, порядку нарахування та сплати. Це дозволяє ідентифікувати специфічні риси з позиції об'єкта економічного аналізу. Так, рента є

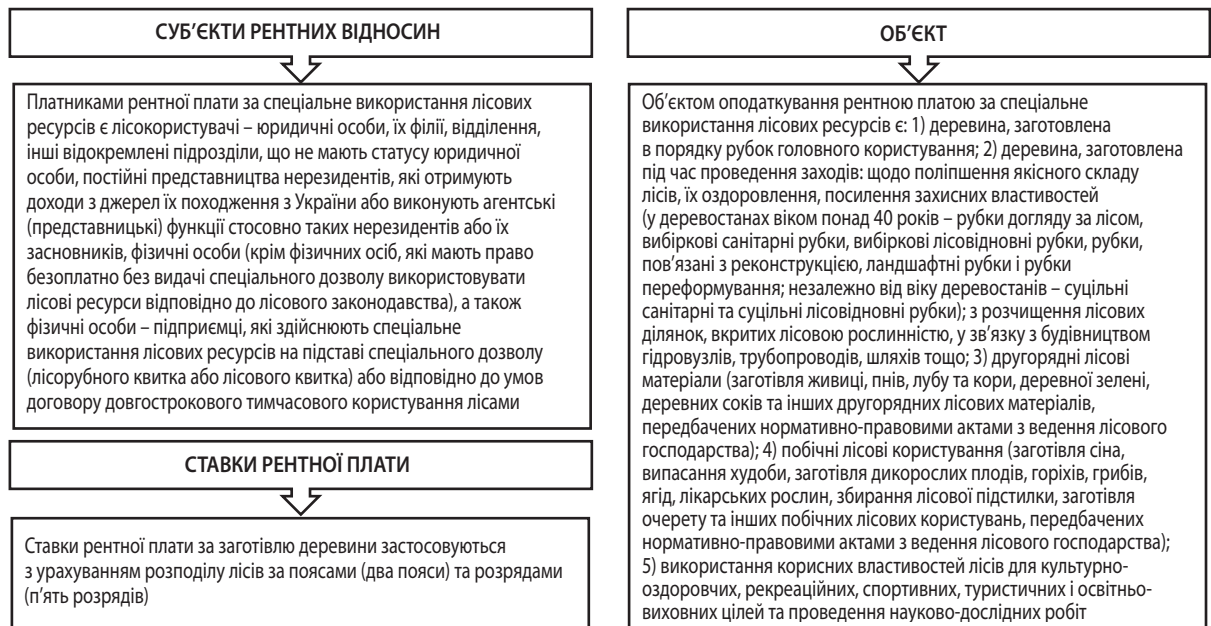

Рис. 1. Складові системи рентних відносин у лісовому секторі відповідно до положень Податкового кодексу України

Таблиця 5

Механізм формування ставок рентної плати за спеціалізоване використання лісових ресурсів згідно з Податковим кодексом України

За розрядами					
Розряди	1	2	3	4	5
Відстань, км	до 10	10,1–25	25,1–40	40,1–60	60,1 і більше
За поясами					
Перший пояс	До першого поясу належать усі ліси, за винятком лісів Закарпатської, Івано-Франківської та Чернівецької областей і лісів гірської зони Львівської області				
Другий пояс	До другого поясу належать ліси Закарпатської, Івано-Франківської та Чернівецької областей і ліси гірської зони Львівської області				

фактично вартісним вираженням лісових ресурсів, які використовуються та реалізуються лісгосподарськими підприємствами. Відповідно до діючих підходів до бухгалтерського обліку собівартості лісгосподарської продукції та порядку її калькулювання рентна плата за спеціалізоване використання лісових ресурсів відображається у складі матеріальних витрат, а саме: в структурі сировини і матеріалів. Усе це приводить до специфіки економічного аналізу ренти як складової оцінки ефективності використання лісових ресурсів, тобто є потреба в обґрунтуванні напрямів розвитку аналітичних процедур щодо ренти за спеціальне використання лісових ресурсів України. ■

ЛІТЕРАТУРА

- 1. Абрамчук М. Ю.** Еколого-економічні основи використання біоінновацій: дис. ... канд. екон. наук: 08.00.06. Суми, 2011. 230 с.
- 2. Вовчук Т. І.** Обліково-аналітичне забезпечення управління формуванням і використанням лісових біологічних активів: дис. ... канд. екон. наук: 08.00.09. Київ: НУБІП, 2009. 20 с.
- 3. Волконский В. А., Кузовкин А. И., Мудрецов А. Ф.** Природная рента российской нефти. *Нефть России*. 2004. № 7. С. 98–107.
- 4. Врублевська О. В.** Лісова рента: вилучення й розподіл. *Збірник науково-технічних праць Національного лісо-технічного університету України*. 2007. № 17.2. С. 11–17.
- 5. Голуб О. А., Антоненко І. Я.** Аналіз втрат лісових ресурсів України // Продуктивні сили і регіональна економіка: у 2 ч. Київ: РВПС України НАН України, 2003. Ч. 2. С. 10–14.
- 6. Гуровська Т. В.** Теорія ренти: історія та сучасність. *Вісник Хмельницького національного університету*. 2011. № 6. Т. 1. С. 7–11.
- 7. Дворяшина Н. С.** Аналіз сучасного стану лісових ресурсів у контексті сталого розвитку. *Науковий вісник*. 2005. № 15.1. С. 216–221.
- 8. Коваль Я. В.** Комплексна економічна оцінка лісових ресурсів: критерії, механізми формування і використання. *Лісове господарство*. 2016. № 1. URL: <http://journals.nubip.edu.ua/index.php/Lis/article/view/9636/8619>
- 9. Лазаренко Я.** Становлення законодавчих систем в Україні. Розвиток лісового законодавства України. URL: <http://pravoznavec.com.ua/period/article/800/%CB> (дата звернення: 21.12.2015 р.)
- 10. Лицур І. М.** Методичні підходи до економічної оцінки лісових ресурсів. *Економіка природокористування і охорони довкілля*. 2012. С. 49–56.
- 11.** Лісгоспи Житомирщини перерахували в місцеві бюджети 40 мільйонів гривень. URL: <http://zt-lis.gov.ua/pres-sluzhba/novina/article/lisgospi-zhitomirshchini-pererakhuvali-v-miscevi-bjudzheti-40-milioniv-griven.html>
- 12. Малышев Б. С.** Общая теория ренты. Томск: ФЖТГУ, 2012. 196 с.
- 13. Маршалл А.** Принципы политической экономии. М.: Директмедиа Паблишинг, 2008. 332 с.
- 14. Осадча Т. С.** Бухгалтерський облік та аналіз ренти: теорія і методологія: дис. ... д-ра екон. наук: 08.00.09. Житомир, 2016. 406 с.

- 15. Петти В.** Экономические и статистические работы / пер. под ред. М. Смит. М., 2008. 272 с.
 - 16.** Податковий кодекс України. URL: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/2755-17>
 - 17.** Природная рента в экономике России / Б. Н. Кузык и др. М.: Ин-т экономики стратегий, 2004. 189 с.
 - 18. Пунцукова С. Д.** Формирование лесной ренты региона в условиях экологических ограничений. URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/formirovanie-lesnoy-renty-regiona-v-usloviyah-ekologicheskikh-ogranicheniy>
 - 19. Разовский Ю. В.** Горная и другие виды ренты (классификация). *Горный информационно-аналитический бюллетень*. 1995. № 2. С. 115–119.
 - 20. Рикардо Д.** Начала политической экономии и налогового обложения / пер. под ред. М. Смит. М.: Государственное издательство политической литературы, 1955. Т. 1. 360 с.
 - 21. Фурдичко О. І.** Еколого-економічна оцінка лісових земель як особливого ресурсу ноосфери. *Агросвіт*. 2012. № 2. С. 2–6.
 - 22. Шавурська О. В.** Актуальні проблеми бухгалтерського обліку лісу. *Проблеми теорії та методології бухгалтерського обліку, контролю і аналізу*. 2012. № 3. С. 532–536.
 - 23. Яковец Ю. В.** Рента, антирента, квазірента в глобально-цивілізаційному вимірюванні. М.: Академкнига, 2003. 240 с.
- Науковий керівник – Євдокимов В. В.,**
доктор економічних наук, професор, ректор Житомирського державного технологічного університету

REFERENCES

- Abramchuk, M. Yu. "Ekoloho-ekonomichni osnovy vykorystannia bioinnovatsii" [Ecological and economic bases of bio-invention use]: *dys. ... kand. ekon. nauk: 08.00.06*, 2011.
- Dvoriashyna, N. S. "Analiz suchasnoho stanu lisovykh resursiv u konteksti staloho rozvytku" [Analysis of the current state of forest resources in the context of sustainable development]. *Naukovyi visnyk*, no. 15. 1 (2005): 216-221.
- Furdychko, O. I. "Ekoloho-ekonomichna otsinka lisovykh zemel yak osoblyvoho resursu noosfery" [Ecological-economic assessment of forest lands as a special resource of the noosphere]. *Ahrosvit*, no. 2 (2012): 2-6.
- Holub, O. A., and Antonenko, I. Ya. "Analiz vtrat lisovykh resursiv Ukrainy" [Analysis of losses of forest resources of Ukraine]. In *Produktivni syly i rehionalna ekonomika*, part 2, 10-14. Kyiv: RVPS Ukrainy NAN Ukrainy, 2003.
- Hurovska, T. V. "Teoriia renty: istoriia ta suchasnist" [Theory of rent: history and the present]. *Visnyk Khmelnytskoho natsionalnoho universytetu*. Vol. 1, no. 6 (2011): 7-11.
- Koval, Ya. V. "Kompleksna ekonomichna otsinka lisovykh resursiv: kryterii, mekhanizmy formuvannia i vykorystannia" [Comprehensive economic assessment of forest resources: criteria, mechanisms of formation and use]. *Lisove hospodarstvo*. 2016. <http://journals.nubip.edu.ua/index.php/Lis/article/view/9636/8619>
- Kuzyk, B. N. et al. *Prirodnaia renta v ekonomike Rossii* [Natural rent in the Russian economy]. Moscow: In-t ekonomiki strategiy, 2004.
- [Legal Act of Ukraine]. <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/2755-17>

"Lishospy Zhytomyrshchyny pererakhuvaly v mistsevi bi-udzhety 40 milioniv hryven" [Forestry enterprises of Zhytomyr region have transferred 40 million hryvnias to local budgets]. <http://zt-lis.gov.ua/pres-sluzhba/novina/article/lisgospo-zhit-omirshchini-pererakhuvali-v-miscevi-bjudzheti-40-milioniv-griven.html>

Lazarenko, Ya. "Stanovlennia zakonodavchyykh system v Ukraini. Rozvytok lisovoho zakonodavstva Ukrainy" [The formation of legislative systems in Ukraine. Forest Law Development in Ukraine]. <http://pravoznavec.com.ua/period/article/800/%CB>

Lytsur, I. M. "Metodychni pidkhody do ekonomichnoi otsinky lisovykh resursiv" [Methodological approaches to economic evaluation of forest resources]. *Ekonomika pryrodokorystuvannia i okhorony dovkilia* (2012): 49-56.

Malyshev, B. S. *Obshchaya teoriya renty* [General theory of rent]. Tomsk: FZhTGU, 2012.

Marshall, A. *Printsipy politicheskoy ekonomii* [Principles of political economy]. Moscow: Direktmedia Publishing, 2008.

Osadcha, T. S. "Bukhhalterskyi oblik ta analiz renty: teoriia i metodolohiia" [Accounting and Rural Analysis: Theory and Methodology]: *dys. ... d-ra ek. nauk: 08.00.09*, 2016.

Petti, V. *Ekonomicheskiye i statisticheskiye raboty* [Economic and statistical work]. Moscow, 2008.

Puntsukova, S. D. "Formirovaniye lesnoy renty regiona v usloviyakh ekologicheskikh ogranicheniy" [Formation of forest rents of the region under environmental constraints]. <https://>

cyberleninka.ru/article/n/formirovanie-lesnoy-renty-regiona-v-usloviyakh-ekologicheskikh-ogranicheniy

Razovskiy, Yu. V. "Gornaya i drugiye vidy rent (klassifikatsiya)" [Mountain and other types of rent (classification)]. *Gornyy informatsionno-analiticheskyy byulleten*, no. 2 (1995): 115-119.

Rikardo, D. *Nachala politicheskoy ekonomii i nalogovogo oblozheniya* [The beginning of political economy and taxation], Vol. 1. Moscow: Gosudarstvennoye izdatelstvo politicheskoy literatury, 1955.

Shavurska, O. V. "Aktualni problemy bukhhalterskoho obliku lisu" [Actual problems of forest accounting]. *Problemy teorii ta metodolohii bukhhalterskoho obliku, kontroliu i analizu*, no. 3 (2012): 532-536.

Volkonskiy, V. A., Kuzovkin, A. I., and Mudretsov, A. F. "Prirodnaya renta rossiyskoy nefti" [Natural rent of Russian oil]. *Neft Rossii*, no. 7 (2004): 98-107.

Vovchuk, T. I. "Oblikovo-analitychne zabezpechennia upravlinnia formuvanniam i vykorystanniam lisovykh biolohichnykh aktiviv" [Accounting and analytical support for the management of the formation and use of forest biological assets]: *dys. ... kand. ekon. nauk: 08.00.09*, 2009.

Vrublevska, O. V. "Lisova renta: vyluchennia i rozpodil" [Forest rent: extraction and distribution]. *Zbirnyk naukovotekhnichnykh prats Natsionalnoho lisotekhnichnoho universytetu Ukrainy*, no. 17. 2 (2007): 11-17.

Yakovets, Yu. V. *Renta, antirenta, kvazirenta v globalno-tsivilizatsionnom izmerenii* [Rent, anti-rent, quasi-rent in the global-civilizational dimension]. Moscow: Akademkniga, 2003.